

Başvuru Tarihi / Submission Date: 10.12.2024
Kabul Tarihi / Acceptance Date: 30.12.2024

DOI: 10.47147/ksuiibf.1599424

Araştırma Makalesi / Research Article

Lise Öğrencilerinin Yaşam Doyumu, Akademik Beklentilerine İlişkin Stres Düzeyleri ve Başarı Yönelimleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması

Enise GÜNDOĞDU¹, Sema TOKER²

Öz

Bu araştırmanın temel amacı lisede eğitim gören öğrencilerin yaşam doyumu, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasındaki ilişkileri belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin batı bölgesindeki bir ilçede eğitim gören 285 lise öğrencisiyle bir çalışma yapılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi ile çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerle yüz yüze görüşülerek, araştırmacı tarafından veri toplama formu dağıtılarak veriler toplanmıştır. Anket verileri; frekans analizleri, t-testi, anova testi, post-hoc tukey testi ve korelasyon analizleri yardımıyla SPSS 26 paket programı aracılığıyla incelenmiştir. Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ile başarı yönelimleri arasında orta düzeyde pozitif, anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bulgular, katılımcı öğrencilerin demografik bilgileriyle yaşam doyumu, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimlerine ilişkin algıları arasında farklılıkların olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenciler, Yaşam Doyumu, Akademik Beklenti, Başarı Yönelimi.

A Field Study to Determine the Relationship between High School Students' Life Satisfaction, Stress Levels Regarding Academic Expectations and Achievement Orientations

Abstract

The main purpose of this research is to determine the relationships between life satisfaction, academic expectation-related stress levels, and achievement orientations of high school students. For this purpose, a study was conducted with 285 high school students studying in a district in the western region of Turkey. Data were collected by face-to-face interviews with students who volunteered for the study using the convenience sampling method, and by distributing a data collection form by the researcher. Data were analyzed using frequency analysis, t-test, ANOVA test, post-hoc Tukey test, and correlation analysis with the help of SPSS 26 software. As a result of the research, it was determined that there was a moderately positive and significant relationship between the stress levels of high school students regarding their academic expectations and their achievement orientation. Additionally, the findings showed that there were differences between the participating students' demographic information and their perceptions of life satisfaction, stress levels regarding academic expectations, and achievement orientation.

Keywords: Students, Life Satisfaction, Academic Expectation, Achievement Orientation.

¹ Dr. Öğr. Ü. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, e-posta: enise.gundogdu@dpu.edu.tr, ORCID:0000-0003-0485-4110

² Öğr. Gör. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, e-posta: sema.toker@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4873-871X

Atıf/Cite as: Gündoğdu, E. ve Toker, S. (2025). Lise öğrencilerinin yaşam doyumu, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir alan çalışması, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1- 15.

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi, bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan önemli değişimlerin yaşandığı zorlu bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Carvalho vd., 2024; Kaya ve Sarı 2023:112). Bu süreç; ergenlerin lise yaşamına devam ettikleri, gelecek planları ile ilgili kendi kararlarını almak istedikleri, akademik beklentilerinin şekillendiği ve dolayısıyla yaşam doyumlarını etkileyen bir dönem olarak bilinmektedir. Gençlerin geleceğe yönelik olumlu beklentileri ve bu beklentilerin gerçekleşmiş olması onların geleceğe daha umutla bakmalarını sağlarken aynı zamanda ruh sağlığını ve yaşantılarını olumlu yönde etkileyerek toplumun değişim ve gelişim yönünü belirleyebilmekte (Yavuzer vd., 2005: 94) ve dolayısı ile gençlerin yaşamlarından daha fazla doyum almalarına olanak sağlamaktadır.

Yaşam doyumu, yaşam kalitesinin bir parçası olarak tanımlanmaktadır (Ginevra vd., 2018:2). Yapılan çalışmalarda yaşam doyumunun, sosyal ilişkiler ve akademik başarı ile ilişkisi olduğu bulunmuştur (Lewis vd., 2011: 250; Suldo vd., 2011: 23). Proctor ve arkadaşlarının (2009) ergenlerle gerçekleştirdiği çalışmada, yaşam doyumu yüksek olan ergenlerin, yaşam doyumunu düşük olanlara kıyasla daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları, depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu ve genel olarak daha yüksek yaşam doyumunu sergiledikleri belirtilmiştir. Suldo ve Huebner (2006: 182) tarafından yapılan araştırmaya göre, yaşam doyumunu yüksek olan ergenlerin, düşük yaşam doyumuna sahip ergenlere oranla sosyal, duygusal ve akademik öz-yeterlik seviyelerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, bu ergenlerin çevrelerinden daha fazla sosyal destek aldıkları ve duygusal ile davranışsal sorunları diğerlerine göre daha az yaşadıkları belirtilmiştir. Gilman ve Huebner (2006: 317) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, yaşam doyumunu yüksek olan ergenlerin, düşük yaşam doyumuna sahip ergenlere kıyasla, kaygı ve depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu, buna karşılık benlik saygısı ve umut düzeylerinin ise daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçları ayrıca, yaşam doyumunu yüksek olan ergenlerin okula ve öğretmenlerine karşı daha olumlu bir tutum sergilediklerini ve akademik başarı açısından, düşük yaşam doyumuna sahip akranlarına göre daha başarılı olduklarını ortaya koymuştur.

Başarı yönelimleri kuramına göre başarı tanımı, başarıya yaklaşma ve başarısızlıktan kaçınma eğilimleri veya başka bir deyişle başarı umudu ile başarısızlık korkusu arasındaki çatışmanın bir sonucudur (Küçüköğlu vd., 2010: 123). Başarı yönelimi, amaçlara ulaşma isteğinden kaynaklanan zihinsel süreçleri ve aktiviteleri ifade etmektedir (DeShon ve Gillespie, 2005; akt. Küçüköğlu vd., 2010: 122) ve bu yönelim başarı bağlamında önemli rol oynamaktadır (Dweck ve Leggett, 1988; akt. Küçüköğlu vd., 2010: 122). Başarı yönelimleri; öğrenme kaçınma, öğrenme yaklaşma, performans kaçınma ve performans yaklaşma olmak üzere dört boyutta olup (Elliot ve McGregor, 2001), öğrencilerin başarıya yönelik inançlarını ve performanslarını değerlendirmede kullandıkları ölçüt ve standartları incelemektedir (Pintrich ve Schunk, 2002: 19-54). Ayrıca, başarı yönelimleri, öğrencinin olayları ve kendi yeterliliğini nasıl değerlendirdiğini ve bu olaylara nasıl tepki verdiğini açıklayan, farklı bilişsel, duygusal ve davranışsal örüntülerle sonuçlanan bir perspektif sunmaktadır (Dweck ve Leggett, 1988; Akın, 2010). Başarı yönelimlerinin ilişkili olduğu değişkenlerin belirlenmesi hem öğrencilerin akademik işlere nasıl motive olduklarının anlaşılması hem de yaşam doyumlarını olumlu etkilemeleri bakımından önemlidir.

Bu araştırma, Türkiye'nin batısında bulunan bir ilçede öğrenim gören lise öğrencilerinin yaşam doyumunun, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ile başarı yönelimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma soruları şu şekildedir;

- Öğrencilerin yaşam doyumu, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri nasıldır?

- Öğrencilerin yaşam doyumu, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- Demografik bilgilerle öğrencilerin yaşam doyumu, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

2. YÖNTEM

Araştırmamızda tanımlayıcı-kesitsel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin, veri toplama aracı olarak kullanılan ankette yer alan soruları anlayarak, yansız ve gerçeği yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmaktadır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile lise öğrencilerinin yaşam doyumu, akademik beklentilere ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasındaki ilişki incelenerek, eğitim süreçlerinde bireysel ve çevresel faktörlerin etkileşimine dair sosyal bilimler literatürüne katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye'nin batısında bir ilçede eğitim öğrenime devam eden 813 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğünü belirlemek amacıyla, evrenin bilindiği durumlarda kullanılan örneklem büyüklüğü hesaplama formülü kullanılarak asgari örneklem büyüklüğünün %95 güven aralığında 278 olması gerektiği hesaplanmıştır (Sekaran ve Bougie, 2010: 315). Bu doğrultuda çalışmaya dahil edilme kriterlerine sahip ve çalışmaya katılmayı kabul eden 285 gönüllü lise öğrencisinden veriler toplanmıştır.

Bu çalışma, bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 21.01.2020 tarih ve E.3324 sayılı karar ile etik onayı ve okullarda yürütülecek çalışmalar için 25/02/2020 tarihli, 73660425-492-E.743 sayılı kurum izinleri alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Akademik Beklentilere İlişkin Stres Envanteri Ölçeği, 2x2 Başarı Yönelimleri Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Lise öğrencilerinin, yaş, cinsiyet, sınıf, gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu, barınma türü ve eğitim hayatı ile ilgili bilgilerinden oluşan soruları içermektedir.

Akademik Beklentilere İlişkin Stres Envanteri Ölçeği (ABSE): Ang ve Huan (2006) tarafından Asya'lı ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Kelecioğlu ve Bilge (2009) tarafından yapılan ABSE, 5'li derecelendirmeli ve iki boyutlu bir ölçektir. Bu dereceleme "kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5)" şeklinde yapılmış olup, ölçeğin Aile/Öğretmen Beklentileri (5 madde) ve Kendine İlişkin Beklentiler (4 madde) olmak üzere 2 boyutu bulunmaktadır. Puanların yükselmesi algılanan akademik stresin arttığını göstermektedir. ABSE'nin toplam ve alt ölçek puanlarının Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları .74 ile .90 arasında değişebilmektedir. Testin iki hafta ara ile yapılan güvenirlik çalışmasından elde edilen katsayılar .77 ile .85 arasındadır (Kelecioğlu ve Bilge, 2009).

2x2 Başarı Yönelimleri Ölçeği (BYÖ): Akın (2006: 8-9) tarafından öğrencilerin başarı yönelimlerini ölçmek amacıyla geliştirilen 2x2 Başarı Yönelimleri Ölçeği, 26 maddeden ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, öğrenme-yaklaşma, öğrenme-kaçınma, performans-yaklaşma ve performans-kaçınma yönelimleri olarak isimlendirilmiştir. Ölçek, toplam varyansın

%67.25'ini açıklamaktadır. Faktör yüklerinin .41 ile .98, madde-toplam korelasyonlarının ise .56 ile .73 arasında değiştiği belirtilmiştir. İç tutarlılık güvenirlik katsayıları alt boyutlar için .92 ile .97 arasında, test tekrar test güvenirlik katsayıları ise .77 ile .86 arasında değişmektedir (Akın, 2006).

Yaşam Doyumu Ölçeği: Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği, bir faktör, beş madde ve 7'li derecelendirmeden oluşan bir kendini değerlendirme aracıdır (1: Kesinlikle Katılmıyorum – 7: Tamamen Katılıyorum). Ölçek, Köker (1991) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve Türkiye’de çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır. Köker, test-tekrar test tutarlılık katsayısını 0,85; Yetim (1991) ise split-half değerini 0,75 ve Kuder Richardson-20 katsayısını 0,79 olarak hesaplamıştır. Ancak, öğretmenlere uygulandığında, 7’li derecelendirme sisteminin Türk kültürüne uygun olmadığı fark edilmiş ve basamak sayısı beşe indirilerek yeniden Türkçeye uyarlanmıştır. Bu düzenlemeyle ölçek, “Hiç katılmıyorum (1) – Tamamen katılıyorum (5)” formatında puanlanmıştır (Dağlı ve Baysal, 2016).

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, kurum izinleri ve diğer izinler alındıktan sonra, çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere, verilerin sadece bu çalışmada kullanılacağı ve gizli tutulacağı açıklaması yapılarak, yüz yüze, araştırmacı tarafından veri toplama formu dağıtılarak toplanmıştır. Veriler toplanırken sınıf öğretmeni ve ikinci araştırmacı sınıfta bulunmuştur. Veri toplama süresi yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

3. BULGULAR

Anket yöntemi ile elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

3.1. Araştırmanın Güvenirliği

Araştırmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach’s Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Bu katsayı 0 ile 1 arasında değer alır ve genellikle şu şekilde yorumlanır: 0,00–0,40 arasında güvenilir değil; 0,40–0,60 arasında düşük güvenirlik; 0,60–0,80 arasında kabul edilebilir düzeyde güvenirlik; 0,80–1,00 arasında ise yüksek güvenirlik göstermektedir (Karagöz, 2019: 681). Yapılan analiz sonucunda, 9 maddeden oluşan Akademik Beklentilere İlişkin Stres Düzeyleri Ölçeği’nin Cronbach’s Alpha katsayısı 0,853; 26 maddelik Başarı Yönelimleri Ölçeği’nin katsayısı 0,861; ve 5 maddeden oluşan Yaşam Doyumu Ölçeği’nin katsayısı 0,778 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, kullanılan ölçeklerin iç tutarlılığının genel olarak yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamına alınan değişkenlerin güvenirlik analizine ilişkin sonuçlar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Güvenirlik Analiz Sonuçları

Değişkenler	İfade sayısı	Cronbach’s Alpha Katsayıları (α)
ABSE Ölçeği	9	0,853
Aile/Öğretmen beklentileri	5	0,820
Kendine ilişkin beklentiler	4	0,708
Başarı Yönelimleri	26	0,861
Öğrenme-yaklaşma	8	0,762

Öğrenme- kaçınma	5	0,711
Performans- yaklaşma	7	0,737
Performans- kaçınma	6	0,673
Yaşam Doyumu	5	0.778

Tabloda yer alan değişkenlerin almış oldukları değerler, çalışmada kullanılan ölçeklerin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.2. Demografik Bulgular

Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı şu şekildedir;

Araştırmaya dahil edilen 285 lise öğrencisinin %59,6'sı erkek, %40,4'ü kadındır. Araştırmaya katılanların %69,8'inin 14-16 yaş aralığında olduğu, %32,3 'ünün 10. sınıf ve en düşük oranını %19,3 ile 11. sınıf olduğu, %43,9'unun 2 kardeşi olduğu, %75,8'inin ailesiyle birlikte yaşadığı, ebeveyn eğitim durumlarına bakıldığında annelerin %44,2'sinin ilkokul mezunu ve babaların %30,2 sinin lise mezunu olduğu, %86 'sının barındığı yerde mutlu olduğu ve %81,8'inin eğitim hayatında başarısız olmasının kendilerini mutsuz ettiğini ve %83,5'inin eğitim hayatındaki bu başarısızlıkların sorumluluğunun kendilerinden kaynaklı olduğunu ve %83,5'inin idealleri için çalıştığı belirlenmiştir. Aynı zamanda Okul rehberlik servisini ne sıklıkta kullanıyorsunuz? sorusuna %66,7'sinin hiçbir şekilde başvurmadığı ve %69,1'inin çevresinin kendisiyle ilgili düşüncelerini önemseydiği belirlenmiştir.

3.3. Değişkenlere İlişkin Veriler

Tablo 2: Öğrencilerin akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri (N=285)

Akademik Beklentilere İlişkin Stres Düzeyi Alt Boyutları (ABSE)	Min.	Mak.	Ort.	SD
Aile/öğretmen beklentileri	1,00	5,00	3,44	0,895
Kendine ilişkin beklentiler	1,00	5,00	3,49	0,915

Katılımcı öğrencilerin akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri alt boyutları incelendiğinde; aile/öğretmen beklentileri alt boyutu ortalaması 3,44; kendisine ilişkin beklenti düzeyi alt boyutu ortalaması 3,49 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin hem kendi beklentileri hem de aile ve öğretmenlerinin beklentileri nedeniyle orta düzeyde stres yaşadıkları görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin akademik başarıya verdikleri önemin ve çevrelerinden gelen baskıların stres seviyelerini etkilediğini göstermektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin başarı yönelimi alt boyutlarının tanımlayıcı özellikleri (N=285)

Başarı Yönelimleri (BY)	Min.	Mak.	Ort.	SD
Öğrenme-yaklaşma	1,50	5,00	3,46	0,717
Öğrenme-kaçınma	1,00	5,00	3,20	0,859
Performans- yaklaşma	1,14	5,00	2,91	0,859

Performans- kaçınma	1,00	4,83	2,88	0,836
---------------------	------	------	------	-------

Katılımcı öğrencilerin başarı yönelimi alt boyutlarının aritmetik ortalaması ve standart sapmalarına bakıldığında; öğrenme-yaklaşma alt boyutundan 3,46 puan; öğrenme-kaçınma alt boyutundan 3,20 puan; performans -yaklaşma alt boyutundan 2,91 puan ve performans-kaçınma alt boyutundan 2,88 puan aldıkları gözlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin ağırlıklı olarak öğrenme yaklaşma yönelimine sahip olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 4: Öğrencilerin yaşam doyumu tanımlayıcı özellikleri (N=285)

Değişken	Min.	Mak.	Ort.	SD
Yaşam Doyumu (YD)	1,00	5,00	2,98	0,869

Katılımcı öğrencilerin yaşam doyumu ile ilgili ifadelerin ortalaması 2,98'dir. Katılımcı öğrencilerin yaşam doyumu ortalamasının 2,98 olması, genel olarak orta düzeyde bir yaşam memnuniyeti yaşadıklarını göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin yaşam koşulları, akademik baskılar, sosyal ilişkiler ve kişisel beklentiler gibi çeşitli faktörlerden etkilenebilir (Tablo 4).

3.4. Demografik Değişkenlere göre T-Testi ve Anova Testleri

Tablo 5: Demografik Değişkenlere göre Bağımsız Örneklem T-Testi Analizi

Değişkenler	Cinsiyet	Sayı	Ort.	SD	T	P
ABSE	Kadın	115	3,22	0,8671	-4,245	0,000
	Erkek	170	3,63	0,7450		
BY	Kadın	115	3,00	0,6317	-2,972	0,003
	Erkek	170	3,21	0,5818		
Mutluluk durumu						
YD	Mutluyum	245	3,06	0,829	3,799	0,000
	Mutlu değilim	40	2,51	0,966		
Başarısızlığın mutsuzluk durumu						
ABSE	Evet	233	3,56	0,746	4,497	0,000
	Hayır	52	3,01	0,980		
BY	Evet	233	3,17	0,583	2,822	0,005
	Hayır	52	2,91	0,687		
Çevre görüşü						
ABSE	Evet	197	3,57	0,772	3,279	0,001
	Hayır	88	3,23	0,877		

* p<0,01. Not: Sadece istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar sunulmuştur.

Sonuçlara göre; katılımcı öğrencilerin cinsiyetleri ile akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. (t₂₈₃= -4,245; p<0,01). Kadın öğrencilerin akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri (ort=3,22) erkek öğrencilere

göre (ort=3,63) nispeten daha düşüktür. Yine katılımcı öğrencilerin cinsiyetleri ile başarı yönelimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t_{283}=-2,972$; $p<0,01$). Erkek öğrenciler (ort=3,21), başarı yönelimi açısından kadın öğrencilere (ort=3,00) göre daha yüksek bir eğilime sahiptir. Bu bulgular, erkek öğrencilerin hem akademik beklentilere ilişkin stres düzeylerinin hem de başarı yönelimlerinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, erkek öğrencilerin akademik başarıya yönelik daha fazla baskı hissettiklerini ve bu nedenle daha yüksek stres yaşadıklarını düşündürülebilir. Ayrıca, erkek öğrencilerin başarıya ulaşma motivasyonlarının da daha yüksek olduğunu göstermektedir (Tablo 5).

Sonuçlara göre barınma yerindeki mutluluk durumu ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t_{283}=3,799$; $p<0,01$). Barınma yerinde mutlu olan bireylerin yaşam doyumu seviyeleri (ort=3,06), mutlu olmayanlara göre (ort=2,51) daha yüksektir. Bu bulgu, barınma koşullarının ve bireylerin bu koşullardan duyduğu memnuniyetin, genel yaşam doyumunu etkilediğini göstermektedir. Barınma, temel bir ihtiyaç olmasının yanı sıra, bireylerin psikolojik ve duygusal iyi oluşları üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir (Tablo 5).

Sonuçlara göre; eğitim hayatındaki başarısızlığın yarattığı mutsuzluk durumu ile akademik beklentilere ilişkin stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. ($t_{283}=4,497$; $p<0,01$). Eğitim hayatındaki başarısızlığın kendilerini mutsuz ettiğini ifade eden öğrencilerin akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri (ort=3,56) mutsuz etmeyen öğrencilere göre (ort=3,01) nispeten daha yüksektir. Yine eğitim hayatındaki başarısızlığın yarattığı mutsuzluk durumu ile başarı yönelimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t_{283}=2,822$; $p<0,01$). Eğitim hayatındaki başarısızlığın kendilerini mutsuz ettiği öğrencilerin (ort=3,17), başarı yönelimi açısından mutsuz etmeyen öğrencilere göre (ort=2,91) göre daha yüksek bir eğilime sahiptir (Tablo 5).

Sonuçlara göre katılımcı öğrencilerin çevresinin görüşlerinin önemi ile ABSE arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t_{283}=3,279$; $p<0,01$). Bu sonuç, akademik beklentilere ilişkin çevresinin görüşlerini önemseyen bireylerin (ort=3,57) akademik beklentilere ilişkin çevresinin görüşlerini önemsemeyenlere göre (ort=3,23) daha yüksek stres düzeyine sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 5).

Tablo 6. Öğrencilerin Eğitim Hayatlarındaki Başarısızlıklarında Kimi Suçladıklarına İlişkin Anova Analizi

Değişken		Kareler Toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	p
Yaşam doyumu	Gruplar arası	7,558	2	3,779	5,144	0,006
	Gruplar içi	207,161	282	0,735		
	Genel	214,719	284			

Başarı yönelimi	Gruplar arası	3,297	2	1,648	4,530	0,012
	Gruplar içi	102,626	282	0,364		
	Genel	105,923	284			
ABSE	Gruplar arası	6,593	2	3,296	5,042	0,007
	Gruplar içi	184,365	282	0,654		
	Genel	190,958	284			

Tablo 6’da görüldüğü üzere, yaşam doyumu değişkeninde ($F=5,144$; $p<0,05$); başarı yönelimi değişkeninde ($F=4,530$; $p<0,05$) ve akademik beklentilere ilişkin stres düzeyi değişkeninde ($F=5,042$; $p<0,05$) gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Bu anlamlı farklılıkların hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan Tukey-HSD testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 7: Post Hoc Test (Tukey HSD)

Değişken	Başarısızlığın sorumlusu	Başarısızlığın sorumlusu	Ortalama Farkı	p
Yaşam doyumu	Kendim	Ailem	0,76309	0,006
	Ailem	Öğretmenlerim	0,83620	0,008
Başarı yönelimi	Kendim	Ailem	0,45957	0,022
ABSE	Kendim	Öğretmenlerim	0,44491	0,008

Analiz sonucuna göre; yaşam doyumu değişkenine ait farklılığa bakıldığında, başarısızlıklarının sorumluluğunu kendilerine yükleyenlerin (ort=3,00), ailelerini suçlayanlara göre (ort=2,24) daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu görülmektedir. Aynı şekilde öğretmenlerini suçlayanların (ort=3,08) yaşam doyumu, ailesini suçlayanlara göre (ort=2,24) daha yüksektir. Başarı yönelimi açısından; başarısızlıklarının sorumluluğunu kendilerine yükleyenlerin (ort=3,17), ailelerini suçlayanlara göre (ort=2,71) daha yüksek başarı yönelimine sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin başarısızlıklarını kendisine atfetmesinin, hedef belirleme ve başarıya ulaşma konusunda daha motive bir yaklaşıma yol açabileceğini düşündürmektedir. Akademik beklentilere ilişkin stres düzeyi açısından ise, başarısızlıklarını kendilerine yükleyenlerin (ort=3,53), öğretmenlerini suçlayanlara göre (ort=3,08) daha düşük stres düzeyine sahip olduğu bulunmuştur (Tablo 7).

3.5. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon İlişkisi

Katılımcı öğrencilerin akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri, başarı yönelimleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye yönelik yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	ABSE	Başarı Yönelimi	Yaşam Doyumu
ABSE	1		
Başarı yönelimleri	,608**	1	
Yaşam doyumu	,009	,093	1

Tablo 8'de, değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için gerçekleştirilen Pearson korelasyon analizi sonuçları sunulmaktadır. Akademik Beklentilere İlişkin Stres Envanteri (ABSE) ile Başarı Yönelimi arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=0.608$, $p<0.01$) bulunmaktadır. Çalışmanın bulguları, akademik stresin, bireylerin başarıya yönelik motivasyonlarını artırabileceğini ancak bu stresin yaşam doyumu üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Genel olarak, akademik beklentilerden kaynaklanan stresin başarı motivasyonunu artırıcı bir etkisi olabileceği ancak bireyin genel yaşam memnuniyetinde doğrudan bir değişim yaratmadığı söylenebilir. Çalışmanın sonuçları, stresin başarı yönelimini artırabileceğini ancak yaşam doyumu üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

4. TARTIŞMA

Çalışmamızda yer alan öğrenciler cinsiyet açısından incelendiğinde, akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin hem akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri hem de başarı yönelimleri, kız öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, erkek öğrencilerin, toplumdaki rolleri ve görevlerinin olduğu düşünüldüğünde, akademik başarıya yönelik daha fazla baskı altında hissetmeleri ve cinsiyet rollerindeki farklılık nedeniyle olabileceğini düşündürülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, barınma yerindeki mutluluk durumu ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Barınma yerinde mutlu olan bireylerin yaşam doyumu seviyeleri, mutlu olmayanlarla oranla daha yüksek bulunmuştur. Barınma yalnızca, beslenme, dinlenme ve güvenlik ihtiyacının karşılanması yanı sıra, kişisel, sosyal ve psikolojik gelişimi de etkileyen önemli bir faktördür (Ayhan, 2005; Çakmak ve Hevedanlı, 2004; akt. Çobanoğlu Ateş ve Köse, 2024: 213). Yapılan araştırmalar, barınma ortamının öğrenciler üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu etkiler arasında ruh sağlığı (Koç ve Polat, 2006: 21), uyum düzeyleri ve arkadaşlık ilişkileri (Ayhan, 2005; Schultz, 2008), yaşam memnuniyeti (Özgür vd., 2010: 25) ile kaygı düzeyleri (Çakmak ve Hevedanlı, 2004; Şanlı Kula ve Saraç, 2016: 239) gibi önemli boyutlar yer almaktadır. Çalışma yaptığımız lise öğrencilerinin çoğu aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Yapılan çalışmalar, aile ilişkilerinin yaşam doyumu üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Ünal ve Şahin (2013: 58) tarafından yapılan çalışmada, aile desteğinin yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bildirilmiştir. Dolayısı ile aileyle birlikte yaşamamanın ve aile desteğinin, lise öğrencilerinin yaşam doyumunu şekillendiren temel faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Aile ilişkilerinin sağlamlığı, gençlerin duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynayarak yaşam kalitelerini artırabilir.

Araştırma sonuçları, eğitim hayatındaki başarısızlığın yarattığı mutsuzluk durumu ile akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Eğitim hayatındaki başarısızlıkların kendilerini mutsuz ettiğini ifade eden öğrencilerin, bu durumun kendilerini mutsuz etmediğini ifade eden öğrencilere kıyasla hem akademik beklentilere bağlı stres düzeylerinin hem de başarı yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmalar, stresin akademik başarı üzerindeki etkisinin düzeyine bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Kumari ve Gartia (2012: 152-160) tarafından yapılan çalışmada,

yüksek ve orta düzeyde stresin, düşük stres düzeyine kıyasla daha yüksek akademik başarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Ramaprabou ve Dash (2018: 33-34) yapmış oldukları çalışmada, orta düzeyde akademik stresin, başarı motivasyonunu artırarak öğrencileri baskı altında daha iyi performans göstermeye teşvik edebileceğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, uygun düzeyde stresin motivasyonu ve performansı artırabileceğini, ancak aşırı stresin olumsuz etkiler doğurabileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, stresin yönetilebilir seviyede tutulması, akademik başarıyı destekleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, çevresinin görüşlerinin önemi ile akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu sonuç ile çevresinin görüşlerini önemseyen öğrencilerin, önemsemeyenlere göre daha yüksek düzeyde akademik beklentilere ilişkin stres yaşadıkları söylenebilir.

Her birey, yaşamı boyunca çeşitli başarısızlıklarla karşılaşabilmektedir. Bu başarısızlıkların nedenleri değerlendirdiğinde, kimi zaman bunların kendi davranış ve tutumlarından, kimi zaman ise çevresel etmenlerden kaynaklandığı düşünübilir. Çalışmamıza katılan öğrencilerin, eğitim hayatlarındaki başarısızlıklarında kimi suçladıklarına ilişkin yapılan araştırma sonucunda, değişkenler açısından anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Başarısızlıklarını kendilerine yükleyen öğrencilerin yaşam doyumlarının ve başarı yönelimlerinin, başarısızlıklarında ailelerini suçlayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, öğretmenlerini suçlu gören öğrencilerin yaşam doyumlarının da ailelerini suçlayanlara kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kahraman ve Oktar (2024: 37) tarafından yapılan fenomenolojik çalışmada, başarısızlığın hem içsel hem de dışsal faktörlerden kaynaklanabileceğini, katılımcıların başarısız olma nedenleri ile ilgili olarak kendini sorumlu tutanların hayıflanma ve eksiklik gibi duygular hissettiği, dışsal faktörler nedeniyle başarısız hissedenlerinse sosyal çevre, aile ve öğretmenler nedeniyle ortaya çıktığı bildirilmiştir. Özdiyar ve Demirel (2010: 154) yapmış oldukları çalışmada ise akademik başarıları düşük olan öğrencilerin bu durumu içsel, geçici ve kontrol edilebilir sebeplerle açıkladıkları bildirilmiştir. Bu bulgular, bireyin başarısızlık algısında kimin sorumlu tutulduğunun, yaşam doyumunu ve başarı motivasyonu üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir. Başarısızlığının sorumluluğunu üstlenmenin, daha yüksek yaşam doyumunu, daha yüksek başarı yönelimi ve daha düşük stres düzeyi ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Bu araştırma sonuçlarına göre, lise öğrencilerinin akademik beklentilere ilişkin stres düzeyleri ile başarı yönelimleri arasında orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu ancak bu değişken ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Akademik stres, öğrencilerin akademik başarıları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Yüksek düzeyde akademik stres genellikle akademik başarıyı olumsuz etkileyerek motivasyonu azaltabilir. Ancak, bazı durumlarda orta düzeydeki stresin yüksek başarı motivasyonuna olumlu katkı sağlayabileceği belirtilmiştir. Nitekim, Ramaprabou ve Dash'ın (2018) çalışması, orta düzey stresin başarı motivasyonunu artırabileceğini ortaya koymaktadır. Yapılan bir başka çalışmada, başarı yönelimleri ile ilgili olarak öğrencilerin en çok öğrenme-yaklaşma yönelimi, en düşük performans- yaklaşma yönelimi gösterdikleri bildirilmiştir (Arslan, 2021: 400). Çalışma sonucumuz literatürle benzerlik göstermektedir. Bu sonuç, öğrencilerin akademik beklentilerine ilişkin stres düzeyi arttıkça, başarıya yönelik motivasyonlarında arttırdığını ancak yaşam doyumları üzerinde etkisinin olmadığını göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, lise öğrencilerinin yaşam doyumunu, akademik beklentilere bağlı stres düzeyleri ve başarı yönelimleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, ergenlik dönemine dair veriler sunmaktadır. Araştırma bulguları, öğrencilerin akademik beklentilere ilişkin stres düzeylerinin başarı yönelimleri ile pozitif ilişkili olduğunu ancak yaşam doyumunu ile doğrudan bir ilişkisinin

bulunmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, demografik değişkenler, özellikle cinsiyet ve barınma koşulları, öğrencilerin yaşam doyumunu ve başarı yönelimlerini şekillendiren önemli etkenler arasında yer almıştır.

Gelecekteki çalışmalar açısından; yaşam doyumu ile başarı yönelimleri arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için, bu ilişkinin ilkökul yıllarından itibaren izlenmesini sağlayan uzun süreli çalışmalar oldukça önemlidir. Gelecekteki araştırmalar, stres giderici müdahalelerin öğrencilerin akademik beklenti stres düzeylerini azaltmada etkili olup olmadığına odaklanabilir. Farklı sosyo-ekonomik düzeylerden öğrencilerin stres, yaşam doyumu ve başarı yönelimleri arasındaki ilişkilerinin incelendiği çalışmalar literatüre katkı sağlayabilir.

Aileler açısından; ailelere, çocuklarının akademik başarısına dair aşırı beklentilerin azaltılması ve daha dengeli bir destek sunulması gerektiği konusunda bilgilendirme yapılabilir. Aile içi iletişimi güçlendirecek aile eğitim programları düzenlenebilir.

Eğitim kurumları açısından; öğrencilerin stresle başa çıkma becerilerini geliştirmek amacıyla rehberlik hizmetlerinde stres yönetimi programları düzenlenebilir. Okullarda akademik beklenti stresini azaltmaya yönelik farkındalık çalışmaları yapılabilir. Özellikle erkek öğrenciler için toplumsal beklentilerin yükünü azaltacak destekleyici mekanizmalar oluşturulabilir.

Uygulanacak politika ve stratejiler açısından; Eğitim müfredatlarına, öğrencilerin duygusal dayanıklılığını artırmayı amaçlayan derslerin veya etkinliklerin entegre edilmesi önerilebilir. Eğitim politikalarında, öğrencilerin bireysel farklılıklarına duyarlı bir yaklaşım benimsenebilir.

Bu çalışma, lise öğrencilerinin yaşam doyumunu ve başarı yönelimlerini etkileyen çeşitli faktörlere ışık tutarak hem eğitim alanında çalışan profesyoneller hem de politika yapıcılar için rehberlik edici bilgiler sunmaktadır. Çalışma bulgularının, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmanın yazarlar veya üçüncü taraflar açısından herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2006). 2X2 Başarı yönelimleri ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (12), 1-14.
- Akın, A. (2010). Achievement goals and academic locus of control: structural equation modeling. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, (38), 1-18.
- Arslan, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin başarı hedef yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(2), 394-411.
- Ayhan, F. (2005). *Ege öğrencilerinin üniversiteye uyum düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi.
- Carvalho, M., Branquinho, C., Moraes, B., Cerqueira, A., Tomé, G., Noronha, C., Gaspar, T., Rodrigues, N., & Matos, M. G. (2024). Positive youth development, mental stress and life satisfaction in middle school and high school students in portugal: outcomes on stress, Anxiety and Depression. *Children (Basel, Switzerland)*, 11(6), 681. <https://doi.org/10.3390/children11060681>
- Çakmak, Ö., & Hevedanlı, M. (2004, Temmuz, 6-9). Biyoloji öğretmen adaylarının kaygılarını etkileyen etmenler, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. Malatya, Türkiye.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59).
- DeShon, R. P., & Gillespie, J. Z. (2005). A motivated action theory account of goal orientation. *The Journal of Applied Psychology*, 90(6), 1096–1127.
- Dweck, C. S., & Leggett, E. L. (1988). A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review*, 95(2), 256-273.
- Elliot, A. J., ve McGregor, H. A. (2001). A 2× 2 achievement goal framework. *Journal of personality and social psychology*, 80(3), 501.
- Gilman, R. and Huebner, E. S., 2006. Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, (35), 293-301.
- Ginevra, M. C., Magnano, P., Lodi, E., Annovazzi, C., Camussi, E., Patrizi, P., & Nota, L. (2018). The role of career adaptability and courage on life satisfaction in adolescence. *Journal of adolescence*, (62), 1-8.
- Kahraman, Ü. G., & Oktar, Ö. F. (2024). Atıf teorisi bağlamında başarısızlık algısı ve başarısızlığın nedenleri üzerine bir araştırma. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(1), 33-41.
- Karagöz, Y. (2016). SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Kaya, B., & Sarı, M. (2023). Lise öğrencilerinde okul tükenmişliğinin düzeyi, nedenleri ve sonuçları: karma bir yöntem. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 112-131. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.1167761>
- Kelecioğlu, H., & Bilge, F. (2009). Akademik beklentilere ilişkin stres envanterinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(36).
- Koç, M., & Polat, Ü. (2006). The mental health of university students. *Journal of Human Sciences*, 3(2), 1-22.
- Kumari, R., & Gartia, R. (2012). Relationship between stress and academic achievement of senior secondary school students. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 1(3), 152-160.
- Küçüköğlu, A., Kaya, H. İ., & Turan, A. (2010). Sınıf Öğretmenliği ABD Öğrencilerinin Başarı Yönelimi Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Atatürk Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 121-135.
- Lewis, A. D., Huebner, E. S., Malone, P. S., & Valois, R. F. (2011). Life satisfaction and student engagement in adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(3), 249-262. doi:10.1007/s10964-010-9517-6
- Özdiyar, Ö., & Demirel, M. (2010). Başarı ve başarısızlığa yüklenen nedenlere ilişkin sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrenci görüşleri. *Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute*, 12(22).
- Özgür, G., Babacan Gümüş, A., & Durdu, B. (2010). Evde ve yurttan kalan üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 25-32.
- Pintrich, P. R., & Schunk, D. H. (2002). *Motivation in education: Theory, research, and applications* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice-Hall.
- Proctor, C., Linley, P. A. and Maltby, J. (2009). Very happy youths: Benefits of very high life satisfaction among adolescents. *Social Indicators Research*.
- Ramaprabou, V., & Dash, S. K. (2018). Effect of Academic Stress on Achievement Motivation among College Students. *i-manager's Journal on Educational Psychology*, 11(4), 32-36. <https://doi.org/10.26634/jpsy.11.4.14219>
- Schultz, B. R. (2008). *A descriptive study of freshmen adjustment to college at the university of alaska*. University of La Verne
- Sekaran, U., Bougie, R. (2010). *Research Methods for Business*, John Wiley and Sons, Canada.
- Suldo, S.M., and Huebner, E.S., 2006. Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research*, (78), 179-203.

- Suldo, S., Thalji, A., & Ferron, J. (2011). Longitudinal academic outcomes predicted by early adolescents'subjective well-being, psychopathology, and mental health status yielded from a dual factor model. *The Journal of Positive Psychology*, 6(1), 17–30. doi:10.1080/17439760.2010.536774
- Şanlı Kula, K., & Saraç, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 227-242.
- Ünal, A. Ö. & Şahin, M. (2013). Lise öğrencilerinin yaşam doyumlarının bazı değişkenlere göre yordanması. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(3), 46-63.
- Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F., & Sertelin, Ç. (2005). Gunumuz Gençliğinin Gelecek Beklentileri. *HAYEF Journal of Education*, 2(2), 93-103.